

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДЯНИНА ТА ПАТРІОТА УКРАЇНИ У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Міхайлова О.Л.

м.Запоріжжя, Запорізький колегіум №98

Сьогодні, коли відбувається активний розвиток демократизації держави, громадянське виховання є одним із найважливіших завдань, які розв'язує система освіти. Формується національна демократична держава, і однією з передумов її існування є лояльний до держави громадянин, що дотримується демократичних цінностей та настанов у своїй поведінці.

Ідеї громадянського виховання завжди були актуальними для педагогічної еліти України. Такі відомі українські діячі, як В. Антонович, М. Драгоманов, М. Грушевський, С. Русова, І. Огієнко, Г. Ващенко, Б. Грінченко, А. Макаренко, В.Сухомлинський та багато інших, звертали увагу у своїх роботах на особливе значення формування громадянської освіти у підростаючої особистості.

У розділі «Національне і громадянське виховання» національної доктрини розвитку освіти України XXI століття сказано: «Освіта спрямована на втілення в життя української національної ідеї, виховує громадянина і патріота України, прищеплює любов до української мови і культури, повагу до народних традицій».

Особливої актуальності громадянське виховання набуває для сучасної української ситуації, яка характеризується слабкістю громадянського суспільства, неможливістю громадян відстояти свої права перед державними інституціями. Виховати громадянина – означає підготувати підростаюче покоління до участі у розв'язанні сьогоденних та перспективних завдань держави. Виконати це завдання – означає сформувати у молодій людини комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки. Сутність громадянської освіти полягає у наданні кожній особистості знань, необхідних для існування й ефективного функціонування в сучасному суспільстві.

Безперечно, у процесі громадянського виховання провідне місце належить освітній складовій, яка доповнюється й розширюється вихованням у душі громадянськості. Це поняття об'єднує в собі громадянську, політичну соціалізацію та здатність долучати до цього процесу моральні цінності. Нині ми звертаємо увагу на те,

що виховання громадянина має бути спрямоване передусім на розвиток патріотизму — любові до свого народу, до України. Важливою якістю українського патріотизму має бути турбота про благо народу, сприяння становленню й утвердженню України як правової, демократичної держави, готовність відстояти незалежність Батьківщини.

З патріотизмом органічно поєднується національна самосвідомість громадян, яка ґрунтується на національній ідентифікації: вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє; волю до праці на користь народу; вміння осмислювати моральні та культурні цінності; історію, звичаї, обряди, символіку; систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією.

Громадянська освіта має бути спрямована на формування здатності громадян розібратися в тому, що є повсякденним, але разом з тим вельми складним - у законах, правилах, культурі співжиття у громаді. Громадянське виховання – це процес формування громадянськості, як інтегративної якості особистості, що дає змогу людині відчувати себе морально, політично й юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними.

Громадянська освіта – це багатоскладовий інформаційно-пізнавальний вплив, форми і зміст якого обумовлені низкою чинників, зокрема, метою політичної освіти, що варіюється залежно від вікової категорії учнів, реальними проблемами політичної культури конкретного суспільства. Ефективність громадянського виховання значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, форм і методів його організації. Серед традиційних форм і методів відомі бесіди, екскурсії, конкурси, зустрічі, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою, самостійне рецензування тощо. «Серед методів і форм громадянського виховання пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів належать: ситуаційно-рольові ігри, соціограма, метод відкритою трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, “мозкові атаки”, метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації тощо».

Ефективність формування громадянської освіти залежить від вибраних педагогом технологій, форм і методів. Пріоритетну роль у своїй педагогічній діяльності необхідно відводити активним методам і формам, що ґрунтуються на демократичному стилі,

сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи, творчості, розвивають уміння міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати власні відповіді, робити висновки, брати участь у громадському житті.

Найбільш ефективними для формування громадянської освіти є колективні творчі справи; використання проектних, інтерактивних, інформаційно- комунікативних технологій.

Пріоритетними у цій роботі педагога вважаються:

- методи формування свідомості особистості (бесіди, розповіді, пояснення, диспути, дискусії, екскурсії, читання науково-популярної, художньої літератури, метод прикладу, робота з батьками);
- методи організації діяльності й формування досвіду суспільної поведінки (громадська думка, громадське доручення, створення виховних ситуацій, безпосередня участь у громадському житті);
- методи стимулювання поведінки й діяльності (метод проблемних ситуацій, змагання, моральні й матеріальні заохочення).

Серед проблем, що існують у розвитку громадянської освіти в Україні й потребують якнайшвидшого розв'язання, – визначення її змісту, застосування відповідних їй методів викладання, розробка навчальних програм і посібників, використання інформаційних технологій у процесі навчання, підвищення кваліфікації викладачів.

Сучасна громадянська освіта має здійснюватися як органічне поєднання індивідуальної та групової роботи, лекційного монологу та інтерактивних методів (ділові ігри, „мозкові штурми”, ситуаційні випадки, круглі столи, дискусії тощо), залучення юнацтва до участі в дослідницьких проектах, публічних обговореннях актуальних проблем, в тому числі і в пресі.

Наслідком і результатом громадянської освіти має бути формування молодої людини, яку характеризують наступні якості.

Почуття власної гідності, шанування прав людини і вміння їх захищати. Про права людини не досить лише знати, необхідно навчитися сприймати їх як беззаперечну цінність - власну та загальну. Важливо вірити в те, що люди дійсно мають права, цінують їх, вмотивовані їх використовувати й захищати.

Уміння мислити критично й незалежно, вимогливо ставитися до влади. Громадянська освіта має бути зорієнтована на розвиток уміння індивідів міркувати, аналізувати, порушувати питання, шукати відповіді на них, робити власні висновки,

адекватно орієнтуватися в політичній ситуації, адаптуватися до суспільних стосунків, захищати свої інтереси.

Відданість демократичним цінностям, віра в них, сповідування таких цінностей суспільного життя, як права людини, верховенство права, справедливість. Громадянська освіта - це не лише засвоєння певної суми знань, а ще й культивування цінностей демократії, формування готовності особистості діяти відповідно до вимог законності і справедливості.

Політична освіченість, компетентність. Ця риса політичної культури визначається мірою опанування людиною базових знань про статус особистості, права людини, про суспільство, в якому вона живе, його історію, культуру, традиції і звичаї, про відповідальність особистості за використання власних прав, природу і устрій держави, порядок і процедури її функціонування, можливості громадян впливати на рішення і дії влади, брати участь у діяльності громадських організацій, політичних партій.

Знання, визнання і дотримання законів. Ознакою демократичної громадянськості, громадянською чеснотою є здатність особи з повагою ставитися до норм і правил, прийнятих в суспільстві, виконувати обов'язки, покладені на неї громадою. Дотичним до цього показником громадянськості є лояльність - визнання чинних законів, повноважень влади, згода перебувати в наявному „правовому полі”.

Толерантність і готовність до компромісу, до розв'язання конфліктів шляхом певних угод. Ця риса демократичної політичної культури передбачає усвідомлення особистістю множинності й різноманітності світу, повагу до інтересів і прав інших, готовність до взаємовигідного розв'язання конфліктів.

Участь у спільних справах. Завдяки громадянській освіті молодь має пересвідчитися в тому, що стабільне існування вільного й законодавчо врегульованого суспільства, ефективне розв'язання проблем життя громади потребують їх безпосередньої й зацікавленої участі, вміння робити виважений вибір, знання правил і процедур ухвалення рішень та їх реалізації.

Безперечно, громадянське виховання у сучасному виховному процесі має надзвичайно важливе значення. Повноцінне формування особистості не може позитивно реалізовуватися без громадянської основи. Сьогодні як ніколи важливо спрямовувати дітей і молодь на вибір громадянсько-національних ідеалів та ціннісних орієнтацій у їхньому житті.

Література

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти, 2001.
2. Громадянин – Держава – Громадянське виховання. Антологія / Упорядники М. П. Рогозін і О. В. Сухомлинська. – Донецьк, 2001
3. Громадянин — Держава — Громадянське виховання. Антологія / Упорядники М. П. Рогозін і О. В. Сухомлинська. — Донецьк, 2001, —262 с.
4. Концепція громадянської освіти в Україні //Директор школи. — 2001. — № 20 (164). — С 7-Ю.
5. Жадан І., Кисельов С., Кисельова О., Рябов С. Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні. Методичний посібник. – К.: Тандем, 2004.